

quinque pro centum. Hæc conclusio caret controversia, patebitque amplius ex dicendis § seq.

57. *Imo in foro externo valet absque omni justo titulo.* — Resp. II. In foro externo non tantum licitum est pacisci, et exigere annuos quinque florenos pro sorte principali, seu summa capitali centum florenorum, sed datur etiam actio contra debitorem illos solvere morantem, aut recusantem, etiamsi creditor nec lucrum cessans, nec damnum emergens, nec periculum sortis principalis, nec alium justum titulum alleget. Unanimis, et certa per Germaniam. Patetque quotidiana experientia, qua constat, dictos annuos quinque florenos pro centum mutuo datis in pactum passim deduci, exigi, et dari, necnon actionem repeti, et acquiri, etiamsi nullus ex præfatis, vel alius allegetur justus titulus. Ratio est, quia in foro externo Germaniæ, si id sine titulo positive non conceditur, saltem præsumitur, adesse unum ex præfatis, vel alium justum titulum exigendi annuos quinque florenos pro centum, et ex hac præsumptione non tantum conceditur, quod absque ulla pœna exigi valeant, sed etiam per judicem mandatur, ut solvantur quinque pro centum mutuo datis, juxta dicta supra n. 53.

58. *Non item in foro interno, juxta plerosque doctores.* — Resp. III. Loquendo de foro interno conscientiam, sicuti alibi, ita etiam in Germania, ac Romano Imperio vere usurarium, indeque illicitum, et graviter peccaminosum esse, annuatim exigere quinque florenos pro sorte principali, seu summa capitali centum florenorum mutuo data, si nec damnum emergens, nec lucrum cessans, nec periculum sortis intervenit; prout non intervenit, quando alias pecunia hujusmodi mutuo data sine negotiatione et lucro in cista creditoris otiose jaccens mansisset, plerique tenent doctores, teste Engel, h. t. n. 10, contra Tannerum Tom. III, disp. 4, q. 7, dub. 3, num. 79. Haunoldum de I. et I. Tom. III, tr. 9, cap. III. *Controvers.* 10, § 4, citantem etiam pro se Sa, §. *Contractus.* num. 4. Probant conclusionem: si nullo ex præfatis existente justo titulo liceret in foro conscientiam annuatim exigere quinque florenos pro centum mutuo datis, tunc liceret vel vi consuetudinis, vel ob publicam auctoritatem supremi principis ex suprema, qua pollet

potestate, et dominio alto, ob bonum publicum id concedentis; alia enim justa causa ab illicito excusans allegari non potest, nec aliam allegant Tannerus, et Haunoldus; atqui ob nullam harum causarum licet; ergo.

59. *Cum nec vigore consuetudinis.* — Non vi consuetudinis, quia certum apud omnes etiam adversarios est, quod consuetudo, quæ adversatur juri divino, aut naturali, semper sit et maneat illicita ac invalida, juxta dicta supra num. 54, atqui nullo existente justo titulo vi solius mutui exigere quinque pro centum juri divino, et naturali adversum, utpote usurarium est, per dicta supra n. 16, ergo.

60. *Nec auctoritate supremi principis.* — Nec ob publicam auctoritatem supremi Principis id concedentis; quia supremi principes id vel non absolute, sed tantum ex præsumptione justitiam concesserunt, juxta dicta n. 51 et 52, vel si per legem aliquam, vel decretum absolute concesserunt, lex hujusmodi aut Decretum a Jure Canonico correctum est per dicta n. 36. Imo absque correctione ex se ipso nullum et irritum est; quia juxta dicta principes etiam supremi sua potestate licitum facere non valent, quod est contra jus divinum et naturale, uti est usura.

61. *Consequenter nulla ratione id licitum fieri possit in foro interno.* — Hinc si vera est hæc doctrina, quod supremi principes sua potestate, et dominio quantumvis alto facere non possint, quod in foro interno usura lucrativa sit licita, seu quod liceat vi solius mutui aliquid accipere ultra sortem, uti eam veram communis defendit doctorum Catholicorum; verum quoque erit (argumentantur tenentes conclusionem n. 57.) quod loquendo de foro interno etiam in Germania usurarium, et graviter peccaminosum sit, vi solius mutui nullo existente justo titulo lucris cessantis, vel damni emergentis, et periculi sortis quinque florenos tanquam interesse, ut vocant, exigere, et accipere pro sorte principali, seu summa capitali centum florenorum: quia certum ac indubitatum videtur, quod vi solius consuetudinis quantumvis universalis, utpote juri divino et naturali adversæ, consequenter meræ corruptelæ id nullatenus liceat; consequenter, si nec auctoritate supremi principis id licet, nulla ratione licebit.

62. *Nec tamen eximie sequitur, quod pro-
terea inveniuntur Germani versantur in statu per-*

cati mortalis. — Objicies: Ex hac conclusione sequeretur, innumeros in Germania, ac Romano Imperio etiam præclaros, doctos, et Deum timentes viros, non tantum sæculares, sed etiam ecclesiasticos versari in continuo statu peccati mortalis, utpote qui sine allegatione, et reflexione ullius lucris cessantis, damni emergentis, vel periculi sortis, imo nullo existente hujusmodi titulo, et per sufficientem hypothecam, pignus, fidejussionem plene assecurati de sorte passim et libere absque omni scrupulo quinque florenos pro summa capitali, seu sorte principali centum florenorum mutuo datorum exigunt et accipiunt; atqui durum, quin et temerarium videtur, tot et tantas personas continui peccati mortalis condemnare, et praxin universalem sine scrupulo ubique in Germania vigentem, graviter peccaminosæ corruptelæ arguere. Hæc obiectio sane non raro satis anxium, et dubium me reddidit; cum enim ex una parte communissimam doctorum sententiam, solidaque rationis et juris fundamenta praxi Germaniæ contraria considerare; ex altera parte vero id, quod obiectio proponit, perpenderem, timui profecto, ac etiamnum timeo super hac categorice respondere, indeque quantum potui, questionem hanc declinavi.

63. *Bene vero aliqui, juxta communem doctorum.* — Nihilominus ad objectionem propositam responderi potest, negando sequelam; tum, quia multi ex allegatis viris mutuum dantibus habent justum titulum lucris cessantis, vel damni emergentis, aut periculi sortis, etc., tum, quia multi præsertim doctores loco veri mutui habere possunt et revera habent intentionem emendi census etiam ex utraque parte redimibilem, id est, jus percipiendi annualim quinque ex rebus alterius pro pretio centum florenorum, juxta dicenda a n. 146, vel celebrandi tacitum aut expressum contractum societatis; qua ratione in effectu idem habent, ac si mutuos centum pro quinque annis darent, juxta dicenda infra n. 200 et 201, tum, quia multi ex rudioribus et indoctis absque justo titulo quinque pro centum exigentes habent ignorantiam invincibilem, et sunt in bona fide; consequenter verum non est, quod stante etiam veritate conclusionis tot, et tanti in Germania mutuum dantes sint in statu peccati mortalis, prout amplius dicetur infra n. 200 et 201. Cæterum si omnis justus titulus, simulque

ignorantia invincibilis, et bona fides abest, plerique doctores juxta dicta nu. 57, communissime concedunt, omnes sive multi sive pauci sint, in statu peccati mortalis continuo versari, qui pro sorte principali, seu summa capitali centum florenorum exigunt usuram seu interesse, ut vocant, quinque florenorum.

64. *Quibus etiam probabilis non videtur sententia praxin Germaniæ pro foro interno probans.* — Dices: Satis communis theologorum tenet, licitum esse sequi sententiam probabilem, relicta probabiliori, atqui sententia dicens, in Germania, tuta conscientia annuatim posse accipi quinque pro centum mutuo datis, videtur, saltem probabilis, cum eam teneant graves doctores, Tannerus videlicet, Haunoldus, et Sa.; ergo. Responderi potest; distinguendo major. Si sententia aliqua vere est probabilis, licitum est, eam sequi, (saltem in materia honestatis) transeat; si non est vere probabilis, sed tantum tenuiter talis, negatur major; consent autem plerique doctorum, quod sententia volens, licitum esse in Germania absque omni justo titulo exigere quinque pro centum mutuo datis, non esse vere probabilem, utpote nulla solida ratione, vel fundamento nitentem, juxta dicta supra a num. 57, ubi autem solida ratio et fundamentum deficit, sola auctoritas doctorum præsertim paucorum contra torrentem aliorum, ad veram probabilitatem non sufficit. (ADNOTATIO XXXII.)

§ IV.

DE USURA COMPENSATORIA, SEU RESTAURATORIA, ET DE TITULIS, EX QUIBUS FIT, ET LICITA REDDITUR, LUCRO VIDELICET CESSANTE, DAMNO EMERGENTE, ET PERICULO PERDENTE SORTIS.

65. *Dantur justis aliqui tituli, ex quibus usura redditur licita.* — Quamvis ex hæcenus dictis certum sit, usuram, seu lucrum ex mutuo expresso aut tacito acceptum, esse illicitam, ac jure tum naturali, tum divino prohibitam: nihilominus quia dantur nonnulli alii tituli justis, ex quibus recte aliquid ultra sortem, seu summam capitalem mutuo datam accipitur, ut communiter tenent doctores; de illis aliquos in præsentibus, et quidem illos, qui faciunt usuram compensatoriam, alios vero in sequenti § examinabimus. Hinc:

66. *Usura compensatoria, seu restauratoria, quid?* — Quæritur I. Quid sit, et ex quibus titulis licita fiat usura compensatoria, seu restauratoria. Resp. Usura compensatoria, seu restauratoria est, si ultra sortem, seu summam capitalem mutuo datam aliquid exigitur non vi solius mutui, sed ratione interesse ex triplici præcipue titulo, videlicet lucro cessante, damno emergente, et periculo perdendæ sortis provenit. Ita communiter doctores, et patebit ex dicendis.

67. *Ob lucrum cessans, et damnum emergens, licet aliquid exigere ultra sortem principalem mutuo datam.* — Quæritur II. An in mutuo licite, et absque usura possit aliquid exigi ultra sortem ratione lucris cessantis, aut damni emergentis inde ipsi mutuatori? Resp. I. Affirmativam sententiam esse communiter receptam inter doctores, quam tenet etiam Glossa, loc. cit. et c. *Quoniam multi* 14, et 4 contra Innocentium, et alios paucos. Ratio est, quia mutuans licite potest suæ indemnitati consulere; ne dispendium patiat: unde videtur præmium meruisse, ut in simili loquitur Pontifex c. *Pervenit*, de fidejussoribus. Et iniquum sit, damnosum cuique esse officium suum, l. *Sed si quis*, ff. *Quemadmodum testamenta aperiuntur*. Accedit, quod spes lucris, qua mutuator se privat in gratiam mutuarii, sit pretio æstimabilis; ergo licite in ejus recompensam aliquid exigitur.

68. *Idque non ut veram usuram, sed tanquam interesse.* — Resp. II. Id, quod in tali casu exigitur ultra sortem seu summam capitalem, non accipitur tanquam vera usura, sed tanquam interesse. Ita Glossa communiter recepta in c. *Quoniam* 14, q. 4, arg. l. *Socium qui*, ff. *Pro socio*, ibi: «Usuras quoque præstare debet, non quasi usuras, sed quod socii intersit, moram eum non adhibuisse.» Accedit ratio, quia aliud est mutuum, aliud lucrum cessans, vel damnum emergens, occasione mutui dati: licet ergo mutuum debeat dari gratis, sicque ex ipso mutuo secundum respectu nihil possit supra sortem exigi; bene tamen potest quid exigi, ut lucrum inde vere vocetur Interesse, arg. l. un. C. de Sententiis quæ pro eo, etc., et l. *Si commissa*, ff. *Rem ratam haberi*, ibi: «in tantum competit, in quantum mea interfuit, id est, quantum mihi abest, quantumcunque lucrari potui:» et alibi.

69. *Ad quod tamen requiruntur quatuor conditiones.* — Resp. III. Nihilominus ut hoc

licite fiat, requiruntur plures conditiones. Prima est, ut mutuum vere sit causa lucris cessantis, vel damni emergentis, ita, ut si mutuum non daretur, damnum non incurreretur, vel lucrum perciperetur: quare is, qui adhuc habet alias pecunias pro avertendo damno aut lucro acquirendo sufficientes, et alio non destinatas, ex præfatis titulis exigere ob mutuum nil potest. Secunda est, ut non exigatur ratione talis lucris cessantis, aut damni emergentis, nisi quantum illud arbitrio boni viri æstimetur, spectatis omnibus causis et circumstantiis concurrentibus: nam plus exigens committit injustitiam, etsi non proprie usuram, ut notat Pirhing, h. t. num. 40. Tertia conditio est, ut mutuans præmoneat mutuatarium de lucro sibi cessante, vel damno emergente; nam forte nollet cum tali onere mutuum accipere; non tamen necesse est, expresse eum de his præmonere; sed satis est de excessu aliquo pacisci per modum interesse.

70. Quarta tandem conditio est, ut hoc interesse non statim solvatur a mutuatorio tempore mutui accepti, sed primum postea. Hinc si Titius mutuet Caio mille florenos cum pacto, ut ratione interesse, sive ratione lucris cessantis, vel damni emergentis solvat centum, et istos centum florenos mox detrahat, Caio non nisi nongentos florenos numerando, committit usuram; quia ex centum florenis illico detractis nullum potest sibi lucrum cessare, vel damnum emergere, sicque sub hoc prætextu exigens interesse manifestam committit injustitiam, et usuram saltem palliatam. Plura tamen de his omnibus conditionibus apud auctores passim.

71. *Non obstante ratione dubitandi.* — Quæritur III. An, et qualiter ratione periculi amittendi summam capitalem liceat in mutuo aliquid exigere ultra sortem? Ratio dubitandi est, quia de jure civili permittitur usura centesima in pecunia trajectitia, l. *Eos qui*, C. de Usuris, ac passim toto Tit., in C. et ff. de *Fœnore nautico*. E contra vero c. *Naviganti*, quod est ultimum h. t. sic habetur: «*Naviganti*, vel eunti ad nundinas, certam mutuans pecuniæ quantitatem, pro eo quod suscipit in se periculum, receptorus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus.» Ubi Glossa *Periculum* amplius probat hoc esse usurarium. Et Fagnanus in cit. c. *Naviganti*, h. t., n. 8, ait, per citatum textum esse sublatam juris civilis dispensa-

tionem, et correctum totum titulum ff. C. de *Fœnore nautico*. Nihilominus.

72. *Asseritur licitum esse, ob pericula perpende sortis, ultra sortem aliquid exigere.* — Respondetur. Si mutuator aliquid ultra sortem exigit propter periculum rei mutuatæ, quod in se suscipit, et vere subest, committit usura. Ita cum D. Thoma Opusc. 73, de *Usura*, q. 10, tam theologi, quam canonistæ satis communiter, præsertim autem Sylvester, *Usura*, q. 33. Molina, de I et I, disp. 304, n. 8. Zoesius, h. t., n. 3. Engel, h. t., n. 14. Pirhing, h. t., n. 44 et alii. Ratio est, quia exponere res suas periculo in gratiam alterius, est quid pretio æstimabile; cum nemo teneatur gratis pro altero usuras suscipere, aut res suas periculo exponere. Confirmatur; quia in tali casu sunt duo distincti actus: unus est contractus mutui, et pro hoc nihil exigitur, neque exigi potest absque usura: alter est contractus assecurationis, quam alioquin mutuarius deberet præstare mutuatori, nunc autem mutuator præstat mutuatorio cum eodem paciscens, ut si pecunia mutua in mari, vel in via pereat, si pereat, et mutuarius ejusque hæredes nihil restituere teneantur: atqui talem contractum assecurationis nemo obligatur gratis inire; ergo. Confirmatur secundo: usura non fit, nisi exigendo aliquid ultra sortem ex vi mutui: hoc autem non fit proposito, ubi exigitur aliquid ultra sortem tantum ratione periculi; ergo.

73. *Respondetur varie ad rationem dubitandi.* — Ad rationem dubitandi ex c. *Naviganti*, h. t., desumptam varie respondent doctores. Quidam velunt, textum illum loqui, quando pretium periculi est accessorium. Alii putant, ibi damnari solum usuras centesimas. Quidam intelligunt, ibi prohiberi quidpiam exigere ultra sortem ratione mutui, non ratione periculi. Verum hæc omnes expositiones dicti capituli ult. h. t. passim rejiciuntur, utpote cum vel pugnent cum verbis ipsius textus, vel saltem nullum in ipsis fundamentum habeant, sed potius divinare convincantur.

74. Deinde nonnemo ex recentioribus, quem referi, ac sequi videtur Layman, lib. III, tract. IV, cap. xvi, n. 13, et Engel, h. t., § 2, num. 3, suspicatur, in textum illius capituli mendam irrepisse per omissionem particulæ non, atque esse legendum, usurarius non est censendus. Fundat hanc suam suspensionem in verbis immediate se-

quentibus: «Ille quoque, qui dat, etc. Non debet ex hoc surarius reputari.» Nam si iste quoque usurarius reputari non debet, ergo neque prior: alioquin Pontifex non recte posuisset particulam istam copulativam, sed debuisset ponere dictionem adversativam, ille autem, vel hujusmodi. Verumtamen hæc suspicio licet subtiliter adinventata, est contra fidem omnium textuum atque exemplarium, qui unanimiter affirmative legunt, ut notat Zoesius, h. t., n. 4.

75. Communior, ac cæteris probabilior opinio est, ibi sermonem esse de eo, qui non aliter vult mutuare, nisi cum tali pacto susceptionis periculi in se, sicque sub spe lucris ultra sortem recipiendi: talis enim gravat debitorem in aliquid plus sperando ex mutuo, et ideo merito in foro externo Ecclesiæ, quæ de occultis non judicat, usurarius est censendus, ut loquitur textus, ac notat Fagnanus, cit. c. *Naviganti*, h. t., num. 21, asserens, citatum textum procedere in foro externo Ecclesiæ, quæ quia de occultis judicare nequit, merito censet in tali contractu lucrum quæri ex mutuo, et non ratione solius periculi. Secus dicendum pro foro animæ et quoad Deum, dammodo quis revera non intendat lucrari ex mutuo, sed tantummodo accipere pretium periculi in se suscepti: nam tunc intervenirent duo contractus, prior mutui liberaliter præstiti; alter assecurationis recipiendo in se periculum amittendi sortem.

76. Tandem Fagnanus, in c. *Naviganti*, h. t., num. 21, et post eum Pirhing, h. t., num. 48. Lugo, et alii volunt, cit. c. fin. procedere in foro externo, et quantum ad judicium Ecclesiæ; quia cum Ecclesia non judicet de occultis, censetur in tali contractu lucrum quæri ex mutuo, et non solum ratione periculi. Nec potest credi soli mutuantis, si dicat, se tantum recipere aliquid ultra sortem ratione periculi, quia ipsi soli tanquam criminoso, et in causa propria deponenti pro foro externo non est credendum (intellige nisi probare posset, se duos contractus celebrasse, unum mutui, et alterum assecurationis, juxta dicta num. præced.) Sicut a pari præsumitur electio simoniaca, si electoribus data fuit pecunia, quamvis dicant, se non esse motos ad eligendum per pecuniam, sed alias electuros fuisse, arg. c. *Nobis*, de *Simonia*, et ibi notat Glossa, *Interveniente*, et doctores passim.

77. *In foro externo usurarius est, qui vere*

intendit lucrum ex mutuo, etsi periculum in se suscipiat. — Cæterum loquendo pro foro animæ, et in ordine ad Deum, si mutuans recipiat aliquid ultra sortem ratione mutui, seu ea intentione mutuet, ut lucretur ex mutuo, quamvis periculum in se suscipiat, absque dubio erit usura; quia hæc sua voluntate committitur, c. *Consulti*, h. t. Sed si vere non intendit lucrari ex mutuo, sed tantummodo accipere mercedem, sed pretium periculi in se suscipiat, arg. l. *Periculi*, ff. de *Fenore nautico*, talis in foro interno et quoad Deum, non est usurarius. Et hac de causa in sæpe cit. c. ult. h. t. notanter dicitur, usurarius est censendus, videlicet quoad forum exterius Ecclesiæ: non autem usurarius est. Patet proinde, quod in ordine ad Deum tota hæc res ab intentione distinguitur, et specificetur: quamvis nisi aliud exprimitur, in foro externo hic præsumatur intervenire usuram, per textum citatum, quem utpote satis difficilem, necesse fuit uberius explicare. (ADNOTATIO XXXIII.)

§ V.

DE USURA MORATORIA, SEU PUNITORIA, ET DE TITULO EX QUO FIT, ET LICITA REDDITUR, PENA VIDELICET QUÆ OB CULPABLEM MORAM SOLVENDI APPONITUR.

78. *Usura moratoria, quid?* — Queritur I. Quid, an, et quibus ex titulis licita sit usura moratoria seu punitoria? Resp. I. Usura moratoria seu punitoria est, quando mutuator aliquid ultra sortem, vel summum capitalem exigit a mutuatario non vi solius mutui, sed in pœnam moræ, quam committit in solvenda seu restituenda debito tempore sorte seu summa capitali. Ita in re communi. Potest autem pœna hujusmodi esse vel legalis, id est a lege vel statuto imposita: vel judicialis, id est, a iudice ad instantiam creditoris dictata: vel conventionalis, id est, mutua conventionem mutuatoris, et mutuatarii statuta.

79. *Licita est usura moratoria non tantum ex opposita pœna legali et judiciali.* — Resp. II. Certum est, licitam esse usuram moratoriam, si pœna est legalis vel judicialis. Sylvester *ŷ. Usura*, 1, n. 28. Castro Palao, tract. XXXII, disp. 4, pun. 16, n. 3. cum communi aliorum. Ratio est, quia cum hujusmodi constitutio pœnæ nil contineat iniquitatis, sed ad contractus debitam observan-

tiam serviat, tam a supremo legislatore per legem, quam a iudice ad instantiam partis licite et valide imponi potest.

80. *Sed etiam ex pœna conventionali per contractum inter mutuatorem et mutuatarium appõsita.* — Resp. III. Licita quoque est usura moratoria seu punitoria ex pœna conventionali, seu licitus ac validus inter mutuatorem et mutuatarium est contractus et pactum, ut mutuatarius, si ex culpa tempore statuto non solverit mutuum, teneatur certum aliquid in pœnam solvere ultra sortem, ita doctor subtilis, 4, dist. 15, quæst. 2, § De secundo articulo. Covarruvias, p. 2, de *Sponsal.*, cap. vi, § 8, n. 5. Palao, loc. cit., n. 5. Abbas, in c. *Suam*, 9, de *Pœnis*, in 6. Layman, lib. III, tr. IV, cap. xvi, n. 12, cum Glossa communiter recepta in c. *Conquestus*, 8, de *Pœnis*, in 6, contra paucos alios. Ratio est, quia imprimis talis pœna juste imponitur, ac exigitur, ut mutuatarius, sic quasi constringatur statuto tempore reddere sortem, et ne sua culpa impune fallat, arg. c. *Dilecti*, 4, de *Arbitr.* Deinde, quia talis pœna, quæ ultra sortem exigitur, non solvitur vi mutui, sed ob moram seu culpam non solvendi mutuum, siquidem debitor, qui est in mora culpabili, peccat contra justitiam, retinendo alienum invito domino, unde juste punitur pœna conventionali.

81. *Solvitur objectio.* — Non obsiat, quod l. *Pœnam*, 44, ff. *Usur. et fruct.* dicitur: « Pœnam pro usuris, stipulari nemo supra modum usurarum licitum potest. » Respondetur enim, per hunc textum reprobari duntaxat pœnam conventionalem immoderatam non moderatam. Barrios., in c. *Suam*, 9, de *Pœnit.*, n. 4.

82. Dices: Nemo potest alteri pœnam imponere, nisi superior; ergo. Resp. enim, id verum esse loquendo de pœna legali, aut judiciali, utpote ad quam etiam invitatus obligari potest per superiorem: secus est de pœna conventionali, quæ ex pacto seu mutuo partium consensu, atque conventionem imponitur. Nam ut habet *Regula* 85, juris in 6. Contractus ex Conventionem legem accipere cognoscuntur, cum Concordantiis.

83. *Requiritur tamen ad hoc primo, ne fiat in fraudem usuræ.* — Cæterum ut hoc licite fiat, sequentes requiruntur conditiones. Prima est, quam doctor noster loc. cit. et cum eo Lessius, l. II, cap. xx, dub. 15, assignat, ut non fiat in fraudem usurarum,

sive ad has pallio illius tegendas, quod tunc censeretur fieri (inquit doctor noster loc. cit.) si creditor vellet diem transire potius, quam pecuniam ipso die solvi.

84. *Secundo, et mora solvendi vere sit culpabilis.* — Secunda conditio est, ut debitor vere sit culpabilis in mora solvendi: ad hoc autem, ut quis dicatur esse in mora, requiritur, quod sciat vel scire debeat, se debere: quod interpellatus fuerit a die vel homine; et quod possibilitatem dandi habuerit, nec tamen reddiderit. Unde si mutuatarius revera sit factus impotens, vel alias a solvendo sine sua culpa impediatur, non potest exigi dicta pœna conventionalis prout communiter tenent doctores, arg. cit. c. *Significante, de Pignor.*, et l. *Trajectitiæ*, 23, ff. de *Obligat. et Act.* Ratio est, quia ubi culpa non adest, pœna exigi non potest; cum, qui culpa caret, in damnum vocare non debeat, c. *Cognoscentes* 2 de *Constitut. cum Concordantiis*. Navarrus, *Manual.*, cap. xxvii, num. 215. Lessius, lib. II, de I. et I., c. 20, n. 131. Hinc in conclusione, n. 89, posita notanter dicitur: Si ex sua culpa, etc.

85. *Tertio, ut pœna sit moderata, et proportionata culpæ.* — Tertia conditio est, ut mora non solum sit culpabilis, sed etiam notabilis, et pœna proportionata, nam immoderata non valeret. Lessius, l. cit. n. 134. Pirbing, h. t. n. 52. Hinc et in simili pactum legis commissoriæ in pignoribus (id est, ut pignus creditoris, si certo tempore debitor non solverit) reprobat a jure, ut habetur in c. *Significante de pignoribus*, cum Concordantiis ibidem a Glossa relatis.

86. *Quarto, ne terminus sit nimis brevis.* — Quarta conditio est, ut sub pœna conventionalis ad solvendum non præfigatur terminus nimis brevis, sive talis, intra quem creditor scit, debitorem solvere non posse; tunc enim pœnæ lucrum potius, quam solutionem quis intendere præsumeretur. Lessius, loc. cit., num. 131. Molina, disp. 317, n. 6. (ADNOTATIO XXXIV.)

§ VI.

EXAMINANTUR VARIÏ CONTRACTUS, ET ACTIONES, AN SINT USURARIÏ NECNE.

87. *Usurarium est ratione solius carentiæ pecuniarum.* — Queritur I. An ratione carentiæ pecuniæ, vel obligationis non repetendi eam certo tempore, possit aliquid ultra

sortem mutuo datam exigi? Resp. I. Cum doctoribus passim, quod ratione solius carentiæ pecuniæ, aut alterius rei usu consumptibilis mutuatae non possit licite aliquid ultra sortem exigi absque labe usuræ. Ratio est, quia talis carentia rei mutuatae est quid intrinsecum ipsi mutuo; ergo sicut nihil ultra sortem potest exigi ratione mutui, ita nec etiam ratione hujus carentiæ pecuniæ. Unde Innocentius XI merito, anno 1679, sequentem inter alias damnavit propositionem: Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, et nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, et eo titulo ab usura excusari.

88. *Vel obligationis certo tempore non repetendi sortem aliquid contra sortem exigere.* — Resp. II. Idem satis communiter docent doctores de obligatione non repetendi mutuum ante certum tempus, v. g. ante annum, siquidem omne mutuum affert secum obligationem non repetendi sortem per aliquod tempus (alioquin enim foret merum precarium) ac proinde dilatio repetitionis est de ratione intrinseca mutui; ergo sicut nihil potest ultra sortem exigi ratione mutui, ita nec ratione hujus obligationis. Et certe alioquin nullus re ipsa esset usurarius, ut bene notat Lugo, tom. II, de *Justitia et Jure*, disp. 25, sect. 3, contra paucos alios oppositum tenentes.

89. *Solvitur instantia.* — Nec obstat, quod hæc obligatio non repetendi per annum videatur aliquid superaddere ipsi mutuo, utpote cum possit dari mutuum ad mensem, aut ad aliud tempus. Resp. enim, licet aliquid addat supra mutuum in communi, non tamen superaddit supra hoc mutuum in specie, seu individuo. Intellige tamen hactenus dicta, nisi interveniat ratio lucri cessantis, vel damni emergentis, aut alius ejusmodi titulus justus.

90. Adde, quamvis quis a principio mutuet, v. g. ad mensem, et postea proroget tempus solutionis usque ad annum, adhuc præcise ratione hujus prorogationis, seu obligationis non repetendi ante annum, nihil posse exigi ultra sortem; quia censetur duplex mutuum, seu continuatio primi; unde, sicut nihil potest ultra sortem exigi pro prima obligatione non repetendi, ita nec pro secunda, cum quælibet sit quid intrinsecum tali mutuo. Et certe alias omnis usura